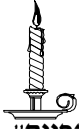

בס"ד יא' טבת ה'תשפ"ה
 הדלקת נרות - 16: 36
 צאת השבת - 17: 27
 רבנו תם - 17: 59
שעון חורף - מהלוח המדוייק של "אור החיים"
 ע"פ "אופק תל אביב"

שְׁנֵה עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ - עלון מס' 1238
 @ יום שני "סוף זמן ברכת הלבנה" כל הלילה.
 @ ביום שני תחילת "שובבי"ם".
 @ ניתן להקדיש העלון לרפואה, ברכה, פרנסה, זיווג הגון,
 ברכה והצלחה, זש"ק, ולהבדיל לעילוי נשמת יקיריכם.
 טל' המוערכת: 08-9437333, 054-7743834

אברהם יגל

לעיני בבאי מוסאי בן אברהם וזליכה ז"ל
 לרפואת והצלחת כל עם ישראל ובכללם לאברהם יגל בן רעות נ"י

הרה"ג יצחק יוסף שליט"א
 יחל את שיעורו בלויין
 בבית הכנסת "אוהל מועד"
 במוצ"ש בשעה 20: 30

פרשת ויקרא חזק חזק ויזדחזק

כפס"ד: "ויקרא בו ימי"
 (מלכים א' ב')
 מרתק - ראו בעמוד 2
 מכל מלמודי השכלתי

וידגו לדוב בקרב הארץ

מה דגים חיים במים, כיוון שיורדת טיפה מלמעלה מקבלים אותה בצימאון כמו שלא קיבלו טיפה של מים מימיהם, כך הם ישראל - גדלים במים בתורה. כיוון שהם שומעים דבר חדש מן התורה, מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם. (בראשית רבה צו).

גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף
 ובתרגום יונתן בן עוזיאל "כד אתילידו גזירינון יוסף", מפרש הפירוש על תרגום יונתן שיוסף היה המוהל שלהם והסנדק.

ויפול יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו (נ"א)
 אפשר לומר שיוסף בעת פטירת אביו התחיל להתוודות על מעשיו על שנפרד ממנו כ"ב שנים, וגם אחר שזכה למלוכה לא הודיעו, ואביו היה לובש שק ומתאבל עליו. זהו שאמר: **ויובד** - אותיות **וי-ב**. רצונו לומר, **וי על כ"ב שנים** שנפרדתי ממך. ועוד, **וישק** - אותיות **וי-שק**. כלומר, **וי על שהיית לובש שק עבורי**.

וירא מנודה כי טוב ויט שכמו לסבוכ
 מי שרוצה שיהיו לו חיים של מנוחה, שיקבל על עצמו לסבול, **שלא יקפיד ויוותר לכולם**.

אני בבאי מפרץ מתה עלי רחל בארץ כנען
מתה עלי רחל בארץ... ר"ת "מערב" מרמו על זמני התפילות ר"ת בקר, מנחה, ערבית וכך יודע האדם שזו זכות גדולה להתפלל ולעמוד מול בורא עולם שירחם עליו ויסייע בעדו שהתפילות יהיו בקדושה וטהרה. (שלמה אלביליה הי"ו)

פינת הניבים והפתגמים

מלחף פנפה = חנף.
 בארמית: מלחף פנפי = מלחף פנפה = מללק קערות.
 פנפא = קערה, צלחת.

דוגמה: השחקן המאכזב טען בפני חבריו שכל אחד מהם הוא מלחף פנפה ומתרפס לפני המאמן.

מקור: תנו רבנן: כל תלמיד-חכם המרבה סעודתו בכל מקום, לבסוף מחרב את ביתו, ומאלמן את אשתו, וינחם את גזליו, ותלמידו משתכח ממנו, ומחלוקות רבות באות עליו, ודבריו אינם נשמעים, ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות... רב פפא אמר [קוראים לו] "בר מלחף פנפי". [פסחים, מ"ט]. (ניבונוכ)

מלעיני הפרשה:

- ← בקשתו של יעקב ליוסף: "אל נא תקברני במצרים".
- ← יוסף מבאי את אפרים ומנשה אל אביו החולה שיברך אותם לפני מותו.
- ← מתנת יעקב ליוסף "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".
- ← ברכת יעקב ליוסף ובניו.
- ← האבל על מותו של יעקב והכבוד שחלקו לו במצרים ובכנען.
- ← יוסף מבטיח ומעודד את אחיו שאינו נוטר להם שנאה וטינה **והכל מהקב"ה**.
- ← בקשת יוסף: "פקד יפקד אלוהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה".

ויגזע יוסף את עמיו...
 יעקב אבינו לא מת בזכות ה"חסד של אמת" שעושה עמו יוסף. **"אמת ליעקב"** בהיפוך אותיות **"יעקב לא מת"**.

"בחרבי ובקשתי"
 פירוש **בתפילה ובבקשה**. חרב פוגעת מיד, קשת פוגעת רק אח"כ, כך בתפילה לפעמים נענים מיד, ולפעמים נענים לאחר זמן.

"בר יברך ישראל ישימך..."
 שואל הבאר יוסף: מה הלשון **"ברך"**? ומתרחן שהכוונה **"ברך"** ליוסף, שממנו נוכל ללמוד שהגם שהיה בשפל המדרגה בכל זאת נתעלה ברום המעלה. **כך כל אבי יברך את ילדיו בכל מצב שהם יוכלו לעלות ברום המעלות.**

"יששכר המור גרם רובץ בין המשפטים"
 כל בעלי החיים כגון גמל אינו סובל משא על גופו בשעת השינה, והבעל חי היחידי שאפילו בשעת שינה הוא נושא את המשא זה חמור, וזה שמרמו על יששכר שהכוונה היא לתורה שלומד ללא הפסק ביום ובלילה שהוא זמן שינה.

"זאני נתתי לך שכם" (מ"ח-כ"ב)

- חידה:** מילה אחת שמופיעה בחומש בראשית ארבע פעמים באותו קרי וכתוב, אך בארבע משמעויות שונות?
תשובה: שכם!
- א. **וישימו על שכם** שניהם וילכו אחורנית" (ט-כ"ג).
  - ב. **ויבא יעקב שלם עיר שכם** (ל"ג-י"ח).
  - ג. **וירא אותה שכם** בן חמור החווי" (ל"ד א')
  - ד. **ויואני נתתי לכם שכם** אחד על אחיד" (מ"ח).

הסירו מכשול מדרך עמי! העלון טעון גניזה. אין לעיין בעלון בשעת התפילה וקריאת התורה. במקום שיש עירוב, יש לטלטל ע"י קטן. ניתן להוריד את העלון באתרים הדתיים "לדעת", "חידושי", "דרשו": <http://ladaat.info/> <https://www.hidush.co.il/>

"אל תקרי הליכות אלא הלכות"

הלכות מצוות שמחת חתן וכלה

- א. מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקוד בפניהם, ושכר המצוה גדול מאד. (חופה וקיד' עמי רנח)
- ב. יש שנהגו בירושלים שלא להביא אלא כלי שיר אחד. מפני חורבן העיר. ואין מנהגינו כן, וכן פשט המנהג כיום להביא תזמורת עם כלי שיר אף בירושלים. (חופה וקידושין עמוד רנט יביע אומר חלק ה' חיי"ד סימן לא)
- ג. מצוות שמחת חתן וכלה היא לשבחם בדברים, או לרקוד ולפזז בפניהם. (ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' חופה וקידושין עמוד רס)
- ד. תלמיד חכם או אדם חשוב שעצם נוכחותו שם משמחת את החתן, מקיים בזה את המצוה. (חופה וקידושין עמוד רסא)
- ה. גם מי שלא נהנה מהסעודה מצוה עליו שישמח את החתן והכלה. אך כל מי שנהנה מהסעודה ואינו משמח את החתן, מאחר שיש עליו חיוב לשמחו, עובר בחמישה קולות. (שם)
- ו. החיוב לשמח חתן וכלה הוא בכל שבעת ימי המשתה, ולא רק בליל החתונה. (עמי רסב).
- ז. יש אומרים שאין כל מניעה להרכיב את החתן על הכתפיים ויש שמקפידים בזה שלא להרימו על הכתפיים, אלא מגביהים החתן כשהוא יושב על גבי כסא. ואף על פי דהכי עדיף טפי, מכל מקום אם מרימים את החתן על הכתפיים אין צריך לגעור בהם. (שם עמי רסג)
- ח. אם החתן מוחל לו שלא ישמחנו, אינו עובר משום מה שאמרו: "כל הנהנה מסעודת חתן וכלה ואינו משמחו עובר בחמישה קולות. (שם עמי רסד. יביע אומר ח"א או"ח סימן כז אות ז)
- ט. יש נוהגים שאם אחד ההורים של החתן או של הכלה הוא אבל תוך י"ב חודש לאב או אם, שעורכים את החתונה בלי תזמורת וכלי שיר. ואין מנהג זה נכון, וגם באופן כזה יש לערוך את החתונה עם תזמורת בשירים וריקודים ומחולות. ועל כל פנים הדבר פשוט וברור שאין להורים לדחות את החתונה של בניהם לאחר י"ב חודש, ואף אם החתן עצמו הוא בתוך י"ב חודש לאב ואם, אין לו לדחות את חתונתו עד שיעברו י"ב חודש, אלא מצוה עליו להינשא גם בתוך י"ב חודש, או אפילו בתוך שלשים יום, וצריך להביא תזמורת ומנגנים ולשמח ביום חתונתו וביום שמחת לבו. (ילקו"י שובע שמחות ח"א חופה וקידושין עמוד רסד)
- י. אם אחד מההורים של החתן או הכלה הוא אבל תוך י"ב חודש, אין לא יהיו נוכחים בחופה יגרום הדבר צער לחתן ולכלה, מותר להם להשתתף בחופה, אך לא יסעדו שם. (שם רסה)
- יא. אין לאיש להתחפש לאשה, או ההיפך גם אם עושה כן לצורך שמחת חתן וכלה. (יביע אומר חלק ה' חיי"ד סימן יד אות ג. ילקו"י שובע שמחות ח"א.)
- יב. יש לאסור להזמין קוסם לשמחת חתן וכלה שעושה מעשה הלטוטטים באחיזת עיניים על ידי קלות התנועה וזריזות מעשיו, וראה לעיל בהלכות כישוף. (חופה וקידושין עמוד רסח)
- יג. הדבר פשוט וברור שלפי ההלכה אסור לרקוד ריקודים מעורבים בחתונה, אנשים ונשים יחד, (או מעגל של נשים ומעגל של גברים זה ליד זה), והעובר על זה גדול עוונתו מנשוא. ואף המסתכלים בריקודים אלה לא ינקו מעוון, אף על פי שיש מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, אין לעשות מצוה על ידי עבירה, וכל שכן עבירה חמורה כזו. (חופה וקידושין עמוד רסט)
- יד. חתן שחלק מבני משפחתו חילוניים, וחושש שירקדו ריקודים מעורבים, עליו לצוות לתזמורת שאם יתחילו בריקודים מעורבים יפסיק מיד את התזמורת. וראוי לכל חברי החתן שירקדו ביתר שאת וביתר עוז כדי למנוע ריקודים מעורבים. (חופה וקידושין עמוד רע)
- טו. אסור באיסור חמור לנשים לרקוד לפני הכלה במקום שאין מחיצה. (חופה וק' עמוד רעא)

מכל מלמד השכלתי

לדעת לפרגן לשני

"ויברכם ביום ההוא לאמור כך יברך ישראל לאמור ישימך אלהים כאפרים וכמנשה" נשאלת השאלה: במה שונים אפרים ומנשה שכל אב בעם ישראל מברך את ילדיו שיהיו כמותם?! התשובה נעוצה בהנהגה שלהם:

כשהסבא יעקב מִשְׁפַּל את ידיו ומברך את אפרים ביד ימין, מנשה שותק ומפרגן לאחיו שיקבל את הברכה וגם לא פוצה פה שאיננו מדבר בפני גדולים ממנו למרות שיכל לטעון ל"הפליה". לעומתו אפרים כששומע את אביו מנסה לתקן את הסבא שיחליף את הידיים הוא לא מגיב (יכל לומר לאביו למה אתה מתערב?! תעזוב את סבא הוא יודע מה הוא עושה...). הוא שותק איננו מדבר בפני גדולים ממנו ומפרגן לאחיו שיקבל את הברכה. **ילדים כאלו שאינם מדברים בפני גדולים ומפרגנים אחד לשני, זו ברכה שכל אב היה רוצה...**

לפעמים אנשים סביבנו מעכירים את האווירה בחוסר הפרגון שלהם ומושכים אותנו בחבלי השווא והתסכול שלהם ועלינו לעמוד בפרץ ולהוכיח אותם בנועם...

ברכת יהודה-מה מאחורי הדימוי של חיין והחלב?

"הכבילי עיניים מייין וכלבן עיניים מהחלב"

היין ינתן בארצך הברוכה כמים כי רב יהיה לכבס בו גדים ולרחוץ בו את הידים. והיו כל יושבי ארצך גבורים ויפי תאר מרוב שתות חלב ויין וחכמו והשכילו והאריכו ימים ולא ימות איש בארצך בלתי אם הלבניו שערות ראשו וזקנו כחלב. מבניך יצאו מלכים ושופטים צדיקים ונביאים. בשלום ירבצו בניך בארצם לבטח ועשו חסד וצדקה ובעת מלחמה והתנשאו כאריות לגרש את האויב מארצם... ממך בני, יצא מלך "המשיח" הוא יאסוף אליו את כל היהודים מארבע כנפות הארץ והשיבם לארץ ישראל לאורו ילכו כל הגוים ולתורתו עמים ייחלון. **ברכת יהודה לא מופיעה האות זיין.**

אומר רבינו בחיי: והטעם, שאות זיין = כלי מלחמה = נשק. וזה רמז שמלכות יהודה אינה דומה למלכויות אחרות, שהם מנצחים בכוח הנשק, שהוא כוחו של עשו. אבל יהודה מנצח **בכוח שמירת מצוות הקב"ה**, והליכה בדרכי התורה.

אפרים ומנשה - הקשר הבייחודי

כשיעקב שִׁפַּל את ידיו וברך את אפרים הן הצעיר לפני מנשה הבוגר היה עלול להתפתח רגש של קנאה ועלבון מצד מנשה אך למרות זאת מנשה לא הגיב על כך ולא שמר טינה לאחיו הצעיר אפרים. ביהדות מודגש הקשר הבין-דורי "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". קשר זה חזק כמו אבן שהרי **אבן** ב"ת" = **אב, בן** נכד. רצף הדורות נרמז בעובדה שהאות האחרונה של כל דור היא האות הראשונה של הדור הבא: **אב** מסתיים באות "ב", **בן** מתחיל באות "ב". **בן** מסתיים באות "ן" ו**נכד** מתחיל באות "נ".... מברכים את הילדים שיזכו לדור המשך כמו יעקב אבינו שזכה שבניו ממשיכים את דרכו.

אמא אדמה

זו היתה הלוויה מצומצמת, לא הרבה נכחו בה, אבל בחור אחד ביקש לדבר, כולם התפלאו כאשר ראו אותו בקתדרת ההספדים בבית הלוויות. בחור צעיר, נראה שאין קשר בינו לבין האישה הלמודה שנקברת כאן היום. מספר דקות אחר כך - הבכי, קינוחי האף והדמעות, היו הקולות היחידים שנשמעו. גם הוא בעצמו לא הצליח לסיים. הנפטרת מרים עלתה ארצה בגפה, אלמנה שלא זכתה לפרי בטן. שמועות סיפרו שהיה לה בן אחד שאותו שיכלה בנסיבות טרגיות. חיוכה החם היה לכל מי שפנה אליה, אהבה כל אדם באשר הוא. היא רכשה בית עם חצר גדולה מסביב. לימים סיפרה שהיה זה כעין דוגמית לבית הענק שהשאירה מאחור, חווילה עם שטחים המשתרעים לאורך של קילומטרים. בעלה היה איש אדמה, שניהם אהבו את האדם, החיה והאדמה. לאהבה הגיעה ארצה, החצר היתה כעין מקור לחמה. את כל אבשר השקיעה מרים בטפוח הגינה סביב הבית. השפה היתה לה לרושץ במקצת, והיא ניסתה להדביק את הפער ולרכוש את השפה על בוריה, בהצלחה חלקית. אי לכך היה לה חוג חברות מצומצם, ומרים טיפחה אותו כל העת אבל כבר הרגישה בודדה. את כל רגשותיה תיעלה לגינה המסופחת, מעשה ידיה להתפאר. היא שתלה ועדרה, השקתה וניכשה. בשעות אחר הצהריים הענימות אהבה מרים לצאת אל המרפסת המשקיפה אל הגינה, וליהנות מהנוף. עם כל ההנאה - אין לה עם מי לחלוק אותה, עם מי לדבר, את מי לשתף... בעיקר עת היתה שומעת את שאון הילדים המשחקים מעבר לגדר, רצתה כל כך שאי מי מהם ייכנס לחצר שלה, יתעניין בפריחה... שייחנה...

לאחר תקופה עלה בלבב רעינו: את כל הידע האגרונומי שלה היא יכולה להעביר הלאה, לדור הבא. יחד עם ההנאה שבעניין, הם יקבלו ידע ויכולות גבוהות. ככל שחשבה על הרעיון - הוא מצא חן בעיניה יותר ויותר. לא רק הילדים ייהנו, אבל היא תיהנה להעניק מעצמה, להיות מקופת בחברה ובתחושת סיפוק. היא כתבה מודעות, עיטרה אותן בפרחים ותלתה על הגדר המקיפה את ביתה ונושקת למגרש המשחקים של הילדים בשכונה. בעברית עילגת פרסמה על "חוג לגינון" שהיא פותחת לילדים. היא הוסיפה שזה בהתנדבות מלאה, ללא תשלום כלל. כסף לא היה מצרך שחסר לה. חברה - כן. היתה בטוחה שעכשיו הטלפון לא יפסיק לצלצל, אך לא חלפו כמה ימים, ואף אחד לא התקשר.

יום אחד נשמעה דפיקה בבלת. בפתח עמדה אישה צעירה, לצד ילד חמוד עם עיניים גדולות ופקחיות. האם חייכה חיך מקסים למרים, וביקשה פרטים על המודעה שפרסמה על הגדר סביב הבית. מרים התרגשה. היא פירטה בעברית שלה את הרצון להעניק לילדים את הידע שיש לה. היא הכניסה אותם לגינה שלה, רואה את עיניהם המתרחבות בפליאה. האם שוחחה איתה מספר רגעים, ואחר כך סיפרה על הבן שלה, שמבקש בכל לב להירשם לחוג שלה.

היא סיפרה שהבן היקר אוהב מאוד אדמה, והנושא מעניין אותו מאוד, והיא הודתה למרים בכנות רבה, ורשמה אותו. מרים היתה מאושרת. כך גם יהודה, הילד שנרשם זה עתה. למחרת מרים הראתה לו את כל הכלים, לימדה אותו על שורשים, זריעה, השקיה וכל הנלווה. מפעם בשבוע - יהודה החל להלגיע כל יום. מוקיש, נכנס ומטפל בגינה שלה. אוסף את עלי השלכת, מנכש, והיא ממשכיכה ללמד ולשתול יחד איתו פרחים ולרוע רועים. יחד עקבו אחרי הכלבול, הניצנים.

יהודה פרח. גם היא. בימים שבהם היתה חולה, יהודה היה מגיע ועושה את העבודה כבקי ורגיל. הגינה המשיכה לתפקד. היה מי שידאג לה. הוא היה מביא איתו חברים, ויחד הם היו משתלטים על השטח. היא היתה מאושרת. גם יהודה. היא לא הרגישה לבד. בשבילה הוא היה נכד. ילד.

יהודה גדל, נכנס לביתה כל יום. אחר כך, כשמקום לימודי נעשה רחוק יותר, היה מגיע פעם בשבוע, מתעניין בשלומה,

דואג לכל. בודק מה היא צריכה, מה חסר. עד שהכל נגמר... היא הספיקה לצלצל למדי"א, לעדכן...

הם ניסו להציל, לבת חיים, אבל אלוקים רצה אחרת... ההלוויה התקיימה בעצמום רב. לא הרבה ידעו על חיה, כל השארה היו מהסביבה הקרובה. לא הרבה ידעו על חיה, על מי שהיתה, אבל הגיעו כדי לתת לנשמה מישראל את הכבוד האחרון שהיא ראויה לו. מת מצווה.

ופתאום הגיע בחור אחד, יהודה שמו. הוא ביקש מאיש החברה קדישא לומר דבר מה. האיש שאל לקרבתו, ויהודה ענה: "אני הבן שלה". עוד לפני שהלה התאושש מההלם, יהודה כבר עלה על קתדרת השיש, אוחו במיקרופון.

"בטח כולכם שואלים את עצמכם איך אני קשור למרים. אבל האישה הצדיקה הזו, שנמצאת כאן, הצילה את חיי. אני לא רגיל לשאת דברים, ואני הולך לספר לכם דברים אישיים שלא קל לי לומר. לדלתי כבן בכור לאמא חולה כרונית. לא היה הרבה מה לעשות, ואנחנו הילדים למדנו לקחת פיקוד ואחריות על עצמנו. התמודדתי בכמה זירות יחד, מנסה להשתלט, ללא הצלחה. הייתי חלש בלימודים, ילד עצלן קראו לי. בית הספר הצמיד לי מורים פרטיים ועזרים רבים, אבל זה לא עזר. משהו בראש שלי היה אטום, לא מוכן לשמוע, לקבל. המורים אמרו שילים לא נעיסות. הרגשתי אפס מאופס. הדימוי העצמי שלי היה מרוסק. כך קרה שעשיתי את הדברים שהיה לי קל לעשות. למשל - לבעוט בכדור לתוך חלונות של אחרים ולברוח. או להרגיז את השכן הקרוב. לא חסרו תעלולים, אבל בפנים בכיתי. הייתי עדין, רגיש בכל מהותי. כפיתית על עצמי לעשות מעשים שלא באמת רציתי. הצורך הנואש שלי היה לקבל תשומת לב, להרגיש

גיבור, להיות משמעותי. אך לא ידעתי איך..."

"אולי הרגישות שלי הובילה אותי לשים לב למודעה שהודבקה על גדר ביתה של מרים. קראתי את המודעה וריחמתי עליה. הבנתי בחושי החדים שמרים מחפשת, בדיוק כמוני - משהו עם משמעות, והבנתי שזה מה שאני צריך. התחננתי לאמא שתרשום אותי לחוג שהיא עושה. לא

ויתרתי, עד שאמא, למרות חולשתה הרבה, הלכה יחד איתי לדבר עם מרים, להבין מקרוב. אחרי הכל, לא הייתי מופקר כלפשי. אמא היתה אולי חולה, אך היא דאגה לי מאוד. אחרי שדיברו ביניהן, התחלתי לבוא אל מרים.

היא לא דיברה הרבה, אבל הרגשתי את הלב. מעולם לא סיפרתי לה על חיי, אבל היא הבינה. (כבי נשמע בקהל). יחד שתלנו, עידרנו, ניכשנו. היא לימדה אותי דחיית סיפוקים מה... איך סבלנות משתלמת... לימדה אותי על עדינות ורך. למדתי כל כך הרבה דברים בזמן קצר.

פתאום היתה לי הבנה, למדתי דרך המוחש, בידיים. התחלתי להעריך את הכישורים הפדגוגיים שלה, והחלטתי, לאט-לאט, לאמץ אותם לעצמי. העתקתי את השיטה לעוד מקצועות לימוד, וראיתי שזה עובד. היא הקנתה לי אסטרטגיות למידה מעולות. והצלחתי.

"זה לא קרה ביום אחד. לקח לי כמה שנים להגיע לממוצע, אבל אז הגעתי גם ליותר מכך. כל התקדמות בגינה של מרים הרימה אותי. בעיקר זכור לי היום שבזמרים ביקשה ממני להזמין חברים, שיבואו לראות את התוצרים היפים שלנו. התרגשתי כל כך, קראתי לכל השכונה - והם הגיעו!"

"כולם החמיאו לי. מרים הראתה את הגינה, סיפרה שאני הייתי הגנן. הם לקחו את זה כפשוטו. מאז המבטים אלי היו מעריכים יותר. הרגשתי שווה". ובקול מתייפח מבכי ממשך יהודה לומר את ההספד. "אני יודע שאם לא מרים - הייתי רובץ היום ברחוב. לא כי הייתי רע, רק כי לא היה לי מקום להיות בו. מרים היתה פתח ההצלחה שלי. בזכותה הצלחתי להרים את עצמי, לתעל את הכישורים שיש לי למקומות נכונים. למדתי להצליח. היום, כשאני כבר יודע ספר ויודע ללמוד - אני יודע להשקבה" שלח אותה לעזור לי, לפתוח לי

אופק. "אני כאן כדי לומר לך תודה, מרים. היית מורה מדהימה, אשת חינוך. הצלת את חיי". (ענבל עידן)

